

DOI 10.36074/logos-15.11.2024.083

БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПІДТРИМЦІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Курганський Іван Романович¹
Науковий керівник: Горбань Юрій Іванович²

1. здобувач вищої освіти ОС «доктор філософії»,
029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
Київський національний університет культури і мистецтв, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0007-5705-5378

2. кандидат культурології, професор,
завідувач кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю
Київський національний університет культури і мистецтв, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-5837-4409

Розвиток цифровізації наукової та освітньої діяльності, формування концепцій відкритої науки та відкритого доступу не змінили парадигму діяльності бібліотеки закладу вищої освіти (ЗВО) – інформаційну підтримку та якісне задоволення інформаційних потреб викладачів і студентів у здійсненні ними наукової та освітньої діяльності. Цифрові технології стали інструментом, який полегшує реалізацію основної функції бібліотеки закладу вищої освіти, розширює основні напрями діяльності та надає змогу здійснювати її на новому якісному рівні. Цифрові технології полегшують доступ до наукової та навчальної літератури, уможливають участь бібліотек у реалізації принципів відкритої науки та відкритого доступу.

Діяльність бібліотек закладів вищої освіти у реалізації завдань наукової комунікації можна характеризувати за такими інноваційними напрямами: створення цифрових репозитаріїв відкритого доступу, бібліотечне видавництво, консультації з питань авторського права та академічної доброчесності, партнерство із викладачами, студентами, видавцями. Як інструмент поширення результатів наукового дослідження у бібліотеках ЗВО створюються інституційні репозитарії – архіви або сховища, призначені для зберігання, управління та поширення різноманітних документів, таких як

наукові статті, презентації, дослідницькі дані, навчальні матеріали та інші ресурси [6].

Бібліотеки закладів вищої освіти активно долучаються до «Library Publishing» (бібліотечне видавництво) – процесу видання різних видів друкованих та електронних публікацій різними типами бібліотек, такими як національні, наукові, університетські, спеціальні, шкільні та публічні. Термін стосується також цифрових бібліотек як особливого виду бібліотек, які вважаються видавничим проєктом [14]. Діяльність з бібліотечного видавництва інституалізується у фаховому просторі. Так, утворено Library Publishing Coalition (LPC, Коаліцію бібліотечних видавництв) – асоціацію академічних та дослідницьких бібліотек і бібліотечних консорціумів, які здійснюють або залучені до наукового видавництва [13], група спеціальних досліджень FLA LIBPUB була офіційно проголошена на Всесвітньому конгресі бібліотечних видавництв (WLIC) IFLA у Куала-Лумпур (2018 р.) [12].

Про усвідомлення системності діяльності із забезпечення академічної доброчесності, до формування якої активно долучаються університетські бібліотеки, свідчить започаткований Українською бібліотечною асоціацією за підтримки Посольства США в Україні у 2016 році проєкт «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек». Він спрямований на включення бібліотечних закладів різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема у закладах вищої освіти [7]. Консультування у бібліотеках закладів вищої освіти набуло поширення у різних організаційних і змістових формах.

Так, наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв [5] здійснює консультування щодо використання Scopus, Web of Science, ORCID та Google Scholar, створення та наповнення персонального профілю у цих ресурсах, надає послуги з моніторингу та бібліометричного аналізу наукової діяльності. Бібліотека консультує з питань публікаційної активності, публікацій у журналах за кварталями (Q1-Q4), кількості цитувань тощо. Працівники бібліотеки здійснюють перевірку індексації публікації в Scopus та Web of Science, для підтримки освітньої та наукової діяльності надаються інформаційні та консультаційні послуги (семінари, вебінари, тренінги, консультації) студентам, магістрам, аспірантам, молодим ученим університету з питань інформаційної грамотності, академічної доброчесності, уникнення плагіату, публікаційної діяльності, створення профілів науковців тощо.

Бібліотеки закладів вищої освіти розвивають партнерство з українськими та міжнародними організаціями. Так, бібліотека Харківського національного

SEZIONE 29.
CULTURA E ARTE

університету імені В. Н. Каразіна [8] є партнером організацій, які займаються оцифруванням історичних документів – «Цифрова країна», «Архівні інформаційні системи», членом проєкту ELibUkr «Електронні бібліотеки України», асоціації «Інформатіо-Консорціум» з доступу до електронних наукових ресурсів у режимі онлайн, плідно співпрацює з міжнародними організаціями та фондами, активно розвиває міжнародні зв'язки та веде міжнародний книгообмін із закордонними навчальними та науковими установами.

Діяльність бібліотек ЗВО в умовах цифровізації має суттєве теоретико-методологічне підґрунтя. Так, у монографії В. Копанєвої [2] окреслено стратегію системної інтеграції взаємодії бібліотек та цифрової науки. Проблематика сучасної системи наукових комунікацій, концепції відкритого доступу та ролі бібліотек у цьому процесі знайшла своє відображення у публікації Т. Ярошенко, О. Сербіна, О. Ярошенко [9,10,11 та ін.]. Досліджуючи нові моделі комунікації в інформаційному суспільстві, Т. Ярошенко наголошує [9], що модель «відкритого доступу» в цілому видається найкращою у справі організації українських наукових інформаційних ресурсів, зокрема публікацій університетських громад. У цій царині важливе місце мають зайняти бібліотеки закладів вищої освіти, які здобувають нову видавничу функцію в епоху інформаційного суспільства, стають на чолі сучасної системи організації і публікації результатів досліджень для співробітників науково-освітніх організацій, студентів і дослідників, яка гарантує доступ, прозорість і швидкість. Окреслюючи основні етапи 20-літнього шляху з часу оголошення Будапештської ініціативи відкритого доступу, дослідниця виявляє основні складники й тенденції сучасного етапу [10]. Суттєвим теоретико-методологічним підґрунтям є публікації Ю. Куліш, присвячені діяльності наукової бібліотеки закладу вищої освіти в системі наукових комунікацій [3,4 та ін.], та Ю. Горбаня, Ю. Куліш, А. Рибки щодо наукометричної діяльності бібліотеки університету [1].

Висновки. Загалом, діяльність бібліотек закладів вищої освіти є системоутворюючою у наукових комунікаціях, характеризується не тільки адаптованістю до потреб професорсько-викладацького складу та молодих дослідників, а й проактивністю, що є детермінантою успішних наукових комунікацій академічної спільноти університету. Важливим інструментом покращення діяльності бібліотек закладів вищої освіти є залучення в роботу цифрових технологій, які дають змогу отримувати інформаційні послуги і продукти віддалено, швидко та якісно, а також трансформують основні функції установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Горбань, Ю., Куліш, Ю., & Рибка, А. (2022). Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв в системі наукометричної оцінки публікаційної активності. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 92–103. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259156>
- [2] Копанєва, В. О. (2020). *Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія*. Ліра-К.
- [3] Куліш, Ю. (2023, December 1). Ідентифікація потреб користувачів університетської бібліотеки в умовах реалізації цифрових змін. *Scientific review of the actual events, achievements and problems* [Conference proceedings] (pp. 335–336). International Center of Scientific Research. <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1422>
- [4] Куліш, Ю. (2023). Особливості цифрового середовища університетських бібліотек на сучасному етапі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 10–20. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282651>
- [5] Наукова бібліотека КНУКіМ. (б.д.). *Запитайте про Scopus, Web of Science, ORCID та Google Scholar*. <https://lib.knukim.edu.ua/zapitayte-pro-scopus-web-of-science-orcid-ta-google-scholar/>
- [6] *Репозитарій Хортицької національної академії*. (б.д.). <https://repository.khnnra.edu.ua/>
- [7] Українська бібліотечна асоціація. (б.д.). *Культура академічної доброчесності: роль бібліотек*. <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/3582-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek>
- [8] Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. (б.д.). *Бібліотечні ресурси*. <https://karazin.ua/osvita/bibliotechni-resursi/>
- [9] Ярошенко, Т. (2009, 19–21 травня). Відкритий доступ до наукової інформації: роль для сучасного університету. В *Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у світлі модернізації вищої освіти* [Матеріали конференції] (с. 40–49). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. https://www.researchgate.net/publication/277147039_Vidkritij_dostup_do_naukovoji_informacii_rol_dla_sucasnogo_universitetu
- [10] Ярошенко, Т. (2021). Відкритий доступ, відкрита наука, відкриті дані: як це було і куди йдемо: (до 20-ліття Будапештської ініціативи Відкритого доступу). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 8, 10–26. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247582>
- [11] Ярошенко, Т., Сербін, О., & Ярошенко, О. (2022). Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>
- [12] International Federation of Library Associations and Institutions. (n.d.). *Library Publishing Special Interest Group*. <https://www.ifla.org/ru/units/library-publishing/>
- [13] Library Publishing Coalition. (n.d.). *About Us*. <https://librarypublishing.org/about/>
- [14] *Library Publishing*. (n.d.). ScienceDirect. <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/library-publishing#:~:text=Library%20Publishing%20refers%20to%20the,%2C%20school%2C%20and%20public%20libraries>

